

Drömmar

om Europa

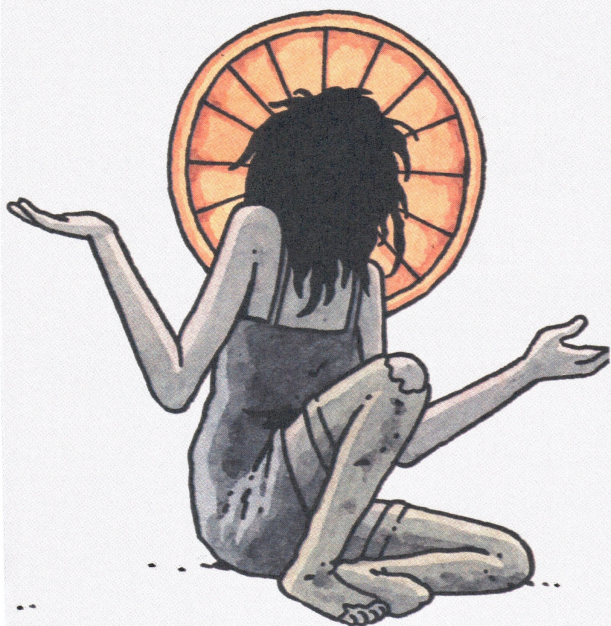
Efter Brexit, Trump och den europeiska skuldkrisen reflekterar Daniel Berg över ett Europa som förlorat sin självbild. Tillsammans med Fabian Göranson gav han sig ut på en resa genom kontinenten, där möten med människor och städer väcker frågan: Vad är Europa idag – och vad hände med allt det vi en gång drömde om?

Brexit och trumpedumpens triumf i USA:s presidentval 2016 skakade om snusförnuftigheten hos Europas skynda-baklänges-reformister*. För undertecknad – en kronisk kris-kakafonist – var det närmast trevligt att få lite sällskap i öknen. Kanske var det därför som Fabian Göranson ville ha med mig i projektet som blev hans bok *Drömmen om Europa*, som ett sorts cyniskt stöd.

Sommaren för åtta år sedan, då Fabian och jag gav oss ut på vår Europa-odyssé, var skräcken för ett gammalt, splittrat och fattigt Europa dominerande teman i press och politik. Då som nu närde dessa rädslor också en dröm om det motsatta. Alla tycktes stämma in i samma enda önskan och med en röst uttrycka drömmen om ett förnyat, enat och rikt Europa (läs: EU). Det vi mötte var dock något långt mindre enstämmigt.

Där var såväl urgamla som purunga drömmar, liksom medelålderns drömmar om "det minsta möjliga paradiset" i vardagens små vänskaper som Fabian senare fångade det i boken. Så vackert tänkte han ofta om drömmarna vi såg: han sublimerade tonåringarnas drömmar om varandra som "fallande från himlen, med ögonen fulla av stjärnor". Ungdomen är bortslängd på de unga, tänkte jag tyst.

Skräcken för fattig-Europa drömdes i ett välstånd som var närmast kväljande pittoreskt många gånger. På färd till den gamla centralbanksmannen Bernard Lietaer i Niedersachsen såg vi så feta fält att endast dästa drömmar i dur tycktes kunna gro där. Men drömmarna gällde inte alla. Den tyska drömmen om statsfinansiell balans medelst åtstramning till svältgränsen och USA:s mordiska drömmar om demokrati i Mellanöstern kom samman på rent fysiologiska sätt i misären vi såg i Aten. Flyktingars kroppar hade smultit samman

av syra-tortyr, fattiga låg döende på gatan med kallbrand. Där satt en prostituerad kvinna med armarna höjda i morfinets tyngdlösa salighet. Opiumvallmon är en av få trädgårdsväxter från jordbrukets barndom som tros härstamma från Europa. Morfeus var drömmarnas gud i det antikens Grekland som så ofta utpekas som den västerländska, europeiska kulturens ursprung. Morfinet erbjuder kvinnan en möjlighet att drömma om himlen, mitt i helvetet. Hennes dröm var således mycket europeisk, och där och då starkare än de flestas. Jag fick ett fantomrus i åsynen av henne.

Från och till förtvivlade Fabian. Ibland över sådant som mitt fantomrus, mer ofta gällde det turisternas drömmar om Europa. Överallt fann vi dem, sökande efter det som Fabian önskade fanns kvar: det äkta och organiskt grundade kulturlivet, hans egna minnen av Europa, den europeiska urbanitet som Italo Calvino syntetiserade av drömmar, kartor och glömda texter. Turisterna jagade kanske mer det äkta de hade sett på Instagram, men det var lika undflyende för det. Ety inneboende i turisternas själva jakt ligger den kraft som förintar det efter sökta. Där turisten är, där är inte turistens dröm om det äkta och där det icke-gentrifierade och oupp-täckta är, där är inte turisten. Därtill reser många också för att komma bort från sig själva, utan att riktigt inse att vart du än reser tar du dig själv med dig. Alltid besvikna, aldrig uppgivna, turisternas jakt rasar för evigt vidare.

Mitt i turismspektaklet kunde jag känna en insikt blända och berusa mig. I gladiatorsvärden av plast och i svetten på de jagade ansiktena, även i Fabians fascinerade förtvivlan, där såg man faktiskt något fullständigt oförställt, kanske det äkta uttrycket för vår tids Europa. Just så här ser faktiskt besannade drömmar om ett rikt, demokratiskt, marknads-ekonomiskt och postmodernt masskonsumerande Europa med fri rörlighet ut. Jag tyckte mig plötsligt se vad turisterna såg när de stod och förvirrat hade såväl makalösa antika ruiner, en underbar handgjord gelato och tillmötesgående försäljare av guidade turer på alla språk för obildade men nyfikna, allt på knappt en selfie-pinnens avstånd: de såg den europeiska varianten av den "realiserade utopi" som Jean Baudrillard beskrev i USA på 1980-talet. I efterhand har en rad från en dikt av Hjalmar Söderberg kommit till mig när jag tänkt på oss mitt i dessa orgiastiska turistscener: "Jag visste inte då, att jag var lycklig." Som ungdomen är bortslängd på de unga är kanske också lyckan bortslängd på de lyckliga.

Min första, största dröm om Europa dog redan vid millennieskiftet, den att ta tåget runt Medelhavet. Det tycktes mig då alls inte omöjligt att också drömma om en EU-utvidgning i samma riktning. Min dröm om Europa var den om ett EU som transcenderade Europa, åt upp sin naturliga gräns, tog in Israel och Palestina i samma union och åter gifte Kadmos med Harmonia, Orienten med Occidenten.

Al-Qaeda och Bush satte kniven i den idén. För att skapa en stark politisk enhet finns inte mycket bättre grepp att ta till än en förenklad dröm om enighet och lycka, samt att skapa en lika stark fiende till denna dröm. Det var förträngda resultat av den amerikanska drömmens djupstrukturer vi såg i Aten, offren för dess krig mot drogerna och terroristerna. Drömmen om ett starkt Europa tycks mig oftast bara vara en önskan att infoga kontinenten än hårdare i denna antagonistiska logik.

Kanske är sökandet efter drömmen om Europa fel ute redan från början när det utgår från en föreställning om begäret som enhetligt och med en enda tydlig riktning. Deleuze och Guattari ville utveckla förståelsen av begäret i psykoanalysen. De höll fram den schizofrena subjektiviteten som uppslagsrik. Den schizofrena diagnosen är omfattande, både hallucinationer, psykoser och skov av mani och depression ingår i varierande grad. I detta tillstånd riktas många begär samtidigt åt flera håll. Det går inte ihop, men där skapas hela tiden nya flyktlinjer för begäret att komma undan en enstämning, disciplinerande makt. Europa känns närmast lik en sådan svag och splittrad subjektivitet. Kanske är det också den mer hoppfulla förståelsen.

Schizoanalysen tar heroinistens europeiska stiltje-dröm på samma allvar, på samma gång som den bejakar turistens jäktande genom sin realiserade Europa-utopi (Eurotopi?). Den undrar inte över vilka brister de är uttryck för utan vad dessa drömmar vill skapa.

Schizodrömmarna undkommer drömmen om ett starkt Europa genom att internalisera sina fiender och i förtvivlad lycka utropa:
NU ÄR DET VI MOT OSS!

